

ČISTEC BAHENNÍ – ÚPORNÝ PLEVEL

Čistec bahenní je považován za nebezpečný plevel s velmi vysokou konkurenční schopností. V posledních letech jeho výskyt vzrostl, zejména v důsledku nedodržování osevních postupů a poklesu úrovně zpracování půdy.

Čistec bahenní (*Stachys palustris*, syn. *Stachys aquatica*, *S. austriaca*, *S. baicalensis*, *S. maeotica*, *S. segetum*, *S. wolgensis*) taxonomicky náleží do čeledi hluchavkovité (Lamiaceae).

POPIS DRUHU

Jedná se o vytrvalý plevelný druh s vysokými nároky na živiny, úporně setrvávající na svém stanovišti. Mohutný kořenový systém čistce dosahuje až hluboko do podorniči, což rostlině umožňuje čerpat vodu i v období silného sucha. V půdě vytváří bílé, článkované a křehké oddenky, které posléze nepravidelně, hlízovitě tloustnou. Rostliny si v oddencích uchovávají značné množství zásobních látek pro další růst.

Rostliny vytvářejí chlupaté, čtyřhranné, přímé nebo vystoupavé, zpravidla 50 až 90 cm vysoké lodyhy. První listy jsou vstřícné, křížmostojné, vejčité, další pak úzce eliptické, na vrcholu tupé, po okraji jemně pilovité a hustě krátce chlupaté. Pozdější listy jsou kopinaté a na vrcholu špičaté. Květy mají trubkovitě zvonkovitě nafialovělé kalichy a nachové koruny, které jsou uspořádány do řídkých lichopřeslenů tvořících klas. Čistec bahenní je medonosnou rostlinou a v minulosti býval používán též jako léčivka. Rozdrcené listy se přikládaly na krvácející rány, které „čistily“, odtud pochází české rodové jméno čistec. Rostlina je pro své chlupaté listy pro většinu býložravců nevhodným krmivem.

Čistec bahenní je úporným plevelem nejen v okopaninách

Kvete od června do září a je opylován zejména čmeláky a včelami. Pokud nejsou opylovači dostupní, opylí se květy koncem kvetení samosprašně. Plodem jsou podlouhlá až oválná, trojboká semena (tvrdky), která jsou asi 2 mm dlouhá, šedá až světle hnědá, jemně bradavičnatá a lesklá. Semena nejsou po dozrání ihned klíčivá, jejich dormance je nepravdělná. Pouze malá část jich vyklíčí téhož roku, většina až v dalším roce po přezimování. Vzchází z hloubky až 6 cm, přičemž životnost si uchovávají několik let.

Rostliny se rozmnožují oddenky i semeny, v půdách úrodných, vlhkých a kyprých pomocí oddenků, v chudších, sušších a utužených převážně semeny. Článkované oddenky se ztlustlými hlízkami se rychle rozrůstají, přičemž jejich pupeny raší v průběhu celého roku. Oddenky mají velkou regenerační schopnost, nová rostlina je schopna vyrůst při dostatečné vlhkosti i z úlomku půl cen-

timetru velkého, pokud je na něm pupen. Oddenky velmi rychle rostou a mohou dosáhnout délky přes 1 m, přičemž čtyřměsíční rostlina je schopna vytvořit oddenky dlouhé celkem až 18 m. Na podzim po uschnutí nadzemní části zůstává po jedné rostlině 10 až 50 hlízek, které bývají při polních pracích roznášeny po poli. Je-li hlízka celá, vyrostе z ní na jaře jedna rostlina, je-li rozdrcena na několik částí se spícími očky, vyrostе z ní obvykle více rostlin. Jinak se šíří především kompostem a přesunem půdy. Semena se rozšiřují zejména větrem (často opadávají i s kaličem), vodou, špatně vyčištěným osivem a obdobně jako hlízky. Při sklizni obilnin se mohou semena čistce dostávat do sklizeného zrna nebo vypadat na půdu.

NÁROKY NA STANOVIŠTĚ

Čistec bahenní se vyskytuje roztroušeně na celém území České republiky, od nížin až do podhorských a horských oblastí. Běžně jej lze nalézt v lemech lužních lesů, v olšinách, rákosinách a křovinách, na vlhkých loukách, polích a úhorech, v příkopech, při okrajích cest a na rumišťích. Vyskytuje se na vlhkých až mokrých, na živinami bohatších, humózních půdách. Je velmi adaptabilním druhem, který je schopen přežít různé nepříznivé podmínky včetně zaplavení a vyschnutí stanoviště. Zapleveluje všechny kulturní plodiny, které nejsou schopny při silném výskytu tomuto pleveli konkurovat. Nejvíce mu však vyhovu-

jí okopaniny, zeleniny a jiné širokořádkové plodiny, ve kterých může za optimálních podmínek vytvářet poměrně hustá ohniska bohatě větvičích se rostlin. Problémy působí i v obilninách a řepce, zejména v řidších a mezerovitých porostech. Po jejich sklizni se vytvářejí na strništi nové výhony, které velmi rychle zaplní prostor a vytvoří nový kořenový systém.

MOŽNOSTI OCHRANY

Vzhledem k biologické charakteristice čistce bahenního a jeho poměrně vysoké toleranci vůči herbicidům je jeho regulace obtížná a dlouhodobá. Výskyt plevelu je podporován zejména nedokonalou péčí o půdu, vyhovuje mu pokles zpracování půdy a špatná skladba osevních postupů. Minimální zpracování půdy výhony plevelu pouze nevýznamně poškodí, a naopak podporuje jejich regeneraci, čímž se z původně zanedbatelného výskytu plevelu může stát výskyt kalamitní. V případě provádění hluboké orby je kořenový systém rostliny zaklopen hluboko do půdy, odkud již regeneruje obtížně. Úspěchu lze tedy dosáhnout především kvalitním zpracováním půdy (orbou) a přesným setím, které je zárukou kvalitních porostů. Jak již bylo naznačeno, regulace výskytu čistce bahenního pomocí herbicidních přípravků je zpravidla neúčinná. ■

Dr. Ing. Zdeněk Chromý
ÚKZÚZ Brno
Foto Olivier Pichard